

Eligiusz Małolepszy, Jacek Chowaniec

ZARYS DZIEJÓW KOLARSTWA W CZĘSTOCHOWIE DO 1914 ROKU

W drugiej połowie XIX wieku Częstochowa stała się jednym z najważniejszych miast południowo-zachodniej części Królestwa Polskiego. Począwszy od lat siedemdziesiątych XIX wieku obserwuje się napływ kapitału zagranicznego do Częstochowy, m.in. angielskiego, belgijskiego, francuskiego i niemieckiego. Nastąpił szybki rozwój przemysłu chemicznego, galanteryjnego i włókienniczego¹. Leżąca na szlaku kolei warszawsko-wiedeńskiej Częstochowa stała się ważnym węzłem kolejowym. Posiadała połączenia kolejowe z Kielcami i Herbami².

Wraz z rozwojem przemysłu wystąpiły okoliczności świadczące o początkach ruchu sportowego. Inspiratorami tej dziedziny życia publicznego byli przede wszystkim cudzoziemcy, właściciele fabryk tekstylnych. Dzięki nim rozegrano w Częstochowie (1887 r.) pierwsze zawody sportowe. Był to turniej tenisa ziemnego, zwycięzcą którego został urzędnik fabryki Peltzer et fils dis, Belg Vanemor, zaś drugie miejsce zajął częstochowianin Marcin Wierchowski³. Dwa lata później, w 1889 r. powstało pierwsze w Częstochowie towarzystwo sportowe. Był nim oddział (konsulat) częstochowski Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów (WTC)⁴.

Historia kolarstwa w Częstochowie odnosząca się do lat 1889 - 1914 jest mało znana. Piśmiennictwo na ten temat ogranicza się do kilku przyczynkowych ar-

¹ F.Sobalski, „Częstochowa w latach 1826-1905”, w: *Dzieje Częstochowy od zarania do czasów współczesnych*, S.Krakowski (Red.), Katowice 1964, s. 100.

² H.Rola, Częstochowa w latach 1905-1918, w: *Dzieje Częstochowy od zarania do czasów współczesnych*, S.Krakowski (Red.), Katowice 1964, s. 110.

³ *Życie Częstochowy*, nr 199 z 1972 r.

⁴ B.Tuszyński, *100 lat Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów Kolarstwa Polskiego*, Warszawa 1986, s. 27.

tykułów Stefana Gajosa. Więcej materiału historiograficznego zawiera praca doktorska Jana Nowaka o dziejach ruchu sportowego w Częstochowie (1887-1939)⁵.

Zorganizowany sport kolarski w Częstochowie powstał dzięki inspiracji WTC. Założenie WTC datuje się już od początków kwietnia 1886 r.⁶ Statut WTC zatwierdzony przez władze carskie w lutym 1887 r. przewidywał członków honorowych, rzeczywistych i zwyczajnych, a także członków prowincjonalnych i korespondentów (tzw. konsulów), przedstawiciele Komitetu poza centralą w Warszawie⁷. Członkowie-korespondenci mieli kierować pracami oddziałów WTC na terenie Królestwa Polskiego, a także ziem polskich znajdujących się poza obszarem Królestwa Polskiego.

W końcu 1889 r. WTC miało już swoich członków korespondentów we Lwowie, Kole, Łodzi, Puławach, Piotrkowie Trybunalskim, Złoczewie, Modlinie, Siedlcach, Zgierzu i Częstochowie⁸. Pierwszym konsulem WTC w Częstochowie⁸ był Edward Wodziński⁹.

Kolarze częstochowscy, począwszy od roku 1890, byli zapraszani i brali udział w wyścigach WTC rozgrywanych w Warszawie¹⁰. Wspomniane zawody odbywały się na torze wyścigów konnych (Pole Mokotowskie). Od roku 1892 urządzano je na torze kolarskim na Dynasach. Program zawodów był z roku na rok coraz bogatszy. W sezonie sportowym 1893 r. rozgrywano wyścigi w konkurencji zawodników zamiejscowych z Łodzi, Częstochowy i Kielc. W następnym roku odbyły się wyścigi w konkurencji międzynarodowej¹¹.

Lata 1894 - 1895 to okres słabszej działalności sportowej częstochowskiego oddziału WTC. Jedną z przyczyn był brak odpowiedniej pomocy Komitetu WTC

⁵ S.Gajos, „Międzynarodowy wyścig kolarski przed 77 laty”, *Życie Częstochowy*, nr 108 z 6 maja 1971 r.; „Zarys historii Częstochowskiego Towarzystwa Cyklistów i Motocyklistów”, *Sportowiec* nr 18 z 12 sierpnia 1946 r. i nr 19 z 19 sierpnia 1946 r.; „Kolarstwo częstochowskie na drodze ku lepszej przyszłości”, *Życie Częstochowy*, nr 180 B z 2 sierpnia 1948 r.; J.Nowak, *Ruch sportowy w Częstochowie w latach 1887-1939* (praca doktorska), AWF Wrocław 1973, ss. 231-143; E.Małolepszy, „Z dziejów kolarstwa częstochowskiego (do 1914 roku), w: *Zeszyty Metodologiczno-Naukowe*, J.Śleżyński (Red.), Katowice 1993, ss. 95-101.

⁶ Muzeum Sportu i Turystyki (MSiT), Zespół Akt Archiwum Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów (AWTC), sygn. A 3047, Warszawskie Towarzystwo Cýklistów w latach 1886-1911, s. 1.

⁷ B.Tuszyński, *100 lat Warszawskiego ...*, s. 18; B.Tuszyński, *Od Dynasów do Szurkowskiego*, Warszawa 1986, s. 68.

⁸ B.Tuszyński, *100 lat Warszawskiego ...*, s. 21.

⁹ MSiT, AWTC, sygn. 11 A, Akta wyścigów, konkursów i wszelkich popisów sportowych, s. 35.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże, Dział WTC, nr inw. 177, Referat prezesa WTC Zdzisława Gędzieromskiego na jubileusz WTC z dnia 10 września 1961 r., s. 9.

oddziałom prowincjonalnym. Kolarze oddziału częstochowskiego WTC, choć zapraszani nie brali udziału w zawodach organizowanych przez towarzystwa cyklistów znajdujących się w Królestwie Polskim. Powodem absencji był przede wszystkim niski poziom sportowy reprezentowany przez kolarzy częstochowskich¹².

W 1895 r. członkowie oddziału częstochowskiego zbudowali własnymi siłami tor kolarski (cyklodrom). Organizowali na torze wyścigi kolarskie, na które zapraszali kolarzy z Królestwa Polskiego. W przygotowaniu zawodów pomocy udzielało WTC, przysyłając nagrody dla zwycięzców wyścigów kolarskich¹³. Program zawodów był dość różnorodny, przewidywał m.in. wyścigi w konkurencjach dostępnych dla kolarzy prowincjonalnych WTC, kolarzy Guberni Piotrkowskiej, kolarzy częstochowskich oraz dla wszystkich kolarzy. Nagrodami, które przyznawano zwycięzcom zawodów, były żetony. Oprócz podziału na kruszce dzieliły się one na wielkości (mały, duży) oraz sposób wykonania (emaliowany, bez emalii).

W następnych latach działalność oddziału częstochowskiego WTC charakteryzowała się wzrostem liczby członków. W końcu 1897 r. liczyło ono 34 kolarzy. Częstochowa była drugim po Łodzi ośrodkiem WTC mającym najwięcej członków¹⁴. *Cyklista* z 23 sierpnia 1897 r. donosił o wzrastającym zainteresowaniu sportem kolarskim mieszkańców Częstochowy, szczególnie popularnym wśród personelu fabrycznego.

Oddział częstochowski nadal organizował zawody kolarskie. W programie wyścigów największym zainteresowaniem cieszyły się „Derby Częstochowskie”. Składały się z trzech biegów, a dla zwycięzców przewidziano nagrody pieniężne, które wynosiły niejednokrotnie 200 franków¹⁵.

Obok działalności sportowej oddział WTC rozwijał i upowszechniał turystykę rowerową. W wycieczkach brali udział nie tylko kolarze częstochowscy, do udziału w nich zapraszano wszystkich członków WTC. Jeżdżono głównie w dni świąteczne do pobliskich miejscowości. Niekiedy wybierano się do miejscowości odległych, leżących poza granicami Królestwa Polskiego¹⁶.

Po dwuletnim korzystaniu z cyklodromu kolarze oddziału WTC zmuszeni zostali do oddania dzierżawionego placu, na którym leżał tor kolarski, na potrzeby miasta. Dzięki pomocy zarządu fabryki „Motte Meillesoux” korzystali z cy-

¹² MSiT, AWTC, sygn. 16 A, Korespondencje członków prowincjonalnych, s. 225.

¹³ Tamże, s. 248.

¹⁴ *Cyklista*, nr 13 z 14 marca 1898 r.

¹⁵ *Cyklista*, nr 38 z 6 września 1897.

¹⁶ MSiT, AWTC, sygn. 16 A, Korespondencja członków prowincjonalnych, s. 225.

klodromu przy ulicy Krakowskiej¹⁷. Po roku 1898 działalność towarzystwa słabnie.

Nieco później niż oddział częstochowski WTC, na przełomie lat 1892/189,3 powstało w Częstochowie towarzystwo kolarskie pod nazwą „Częstochowscy Towarzysze”. Założycielami towarzystwa byli: E. Wodziński, J. Straub, J. Kizlich, H. Stalens, G. Wolski i E. Sommer¹⁸. Twórcy towarzystwa byli ludźmi bogatymi i wpływowymi w społeczeństwie częstochowskim. Korzystając z poparcia zamężnych obywateli miasta i dyrekcji zakładów „Motte Meillesoux”, zbudowali w 1893 r. tor kolarski przy ulicy Krakowskiej¹⁹. Było to tzw. „koło cyklowe” o obwodzie 375 m.

Wiosną 1894 r. rozegrano pierwsze zawody torowe. Program zawodów składał się z „biegów sprinterskich”, „wyścigu parami” i „wyścigu żółwi” (brak materiałów źródłowych nie pozwala na szersze przedstawienie tychże wyścigów)²⁰. W tym samym roku rozegrany został po raz pierwszy w Częstochowie wyścig uliczny na trasie Rynek – Św. Barbara – Zacisze – Rynek z udziałem zawodników zagranicznych²¹. Wyścig ukończyło trzech kolarzy, zwycięzcą został częstochowianin Izydor Szymański, drugie miejsce zajął Robert Lee, a trzecie Marcel Rochet²².

Towarzystwo organizowało wycieczki rowerowe, przeważnie po drogach regionu częstochowskiego. Miały one zazwyczaj charakter wypoczynkowy i turystyczno-krajoznawczy. Dodać należy, że kolarstwo wymagało dużego nakładu kosztów, ze względu na duże ceny rowerów, toteż było niedostępne dla ogółu społeczeństwa²³. Przy cyklodromach mieściły się wypożyczalnie rowerów, dzięki którym umiejętność jazdy na rowerze stopniowo się upowszechniała. Niestety nie zachowały się informacje dotyczące kosztów wypożyczenia roweru (choć o pierwszy częstochowski cyklodrom).

Pomimo dużego zaangażowania finansowego i społecznego, działalność towarzystwa zanika ostatecznie w 1899 r.²⁴

¹⁷ *Cyklista*, nr 37 z 30 sierpnia 1897 r.

¹⁸ S. Gajos, „Zarys historii Częstochowskiego Towarzystwa Cyklistów i Motocyklistów”, *Sportowiec*, nr 18 z 12 sierpnia 1946 r.

¹⁹ *Gazeta Częstochowska*, nr 19 z 9-15 maja 1962 r.

²⁰ Tamże.

²¹ S. Gajos, Międzynarodowy wyścig kolarski przed 77 laty, *Życie Częstochowy*, nr 108 z 6 maja 1971 r.

²² Tamże.

²³ S. Gajos, „Zarys historii ...”, *Sportowiec*, nr 18 z 12 sierpnia 1946 r.; W. Ferens, „Powstanie pierwszych zrzeszeń sportowych w Warszawie”, *Wychowanie Fizyczne i Sport*, t. 1 z 1957 r., s. 165. Jak pisze W. Ferens, „wypożyczenie roweru w Warszawie kosztowało wówczas pół rubla za godzinę”.

Tradycje i doświadczenia organizacyjne „Częstochowskich Towarzyszy” przejęło powstałe w 1900 r. „Częstochowskie Towarzystwo Cyklistów” (CTC). Towarzystwo założyła grupa entuzjastów kolarstwa, w skład której wchodził: Stanisław Czerwiński, Marian Puchalski, Maria Puchalska, Stefan Sikorski, Adolf Kleindestein, Piotr Wiśniewski i Tyman. Statut towarzystwa wzorowany był na statucie WTC. Określał on m.in., iż "Celem towarzystwa jest popularyzowanie welocypedu jako środka sportu i lokomocji poprzez formy wyścigów, wycieczek, konkursów i różnego typu zabaw".

Już w początkowym okresie swego istnienia CTC wykazało się znaczną aktywnością. Urządzało szereg wyścigów na torze prywatnym Kurasiewicza przy ulicy Teatralnej, brało udział w zawodach kolarskich w Sosnowcu, Łodzi i Warszawie²⁵. Z inicjatywy towarzystwa założona została sekcja w pobliskim Radomsku. CTC pobudzało również rozwój ruchu turystyczno-krajoznawczego, przyczyniając się m.in. do poznania regionu i kraju. Towarzystwo w krótkim czasie skupiało około 100 członków, spośród których aż 65 czynnie uprawiało kolarstwo²⁶. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż w roku 1905 kolarze: Wasilewski i Kleindestein odbyli wycieczkę do pozostającego pod zaborem austriackim Krakowa i Zakopanego²⁷.

Większość członków towarzystwa należała do organizacji niepodległościowych, kontaktując się z kolarzami patriotami innych ośrodków ziem polskich. Wybuch rewolucji 1905 r. spowodował, iż wielu z nich zostało aresztowanych przez władze carskie, wtrąconych do więzienia lub zesłanych na Syberię. Policja carska zarekwirowała akta CTC i zawiesiła jego działalność²⁸.

W roku 1904 przy hucie B.Hantkego powstało „Koło Kolarskie Raków” (KKR)²⁹. Założycielem towarzystwa był A.Sokołowski. W organizacji KKR pomocy udzieliło WTC. Towarzystwo zbudowało własny tor kolarski³⁰. Działal-

²⁴ J.Nowak, op. cit., s. 420. Upamiętnia ten fakt fotografia, która przedstawia dwadzieścia trzy sylwetki członków „Częstochowskich Towarzyszy”: Emila Sommera, Henri Stalensa, Henri Coudoux, Jeana Strauba, Romana Strawińskiego, Jana Kizlicha, Ludwika Lebelta, Aleksandra Austina, R.Zawadę, Edmunda Wodzińskiego, Adolfa Franke, S.Wesołowskiego, Cwierzyńskiego, Aborskiego, M.Sawickiego, Kwaśniewskiego, Jeana Massona, Gustawa Wolskiego, Adama Kańczewskiego - wykonawcę fotografii, Sikorskiego i R.Kizlicha.

²⁵ *Gazeta Częstochowska*, nr 19 z 9-15 maja 1962 r.

²⁶ *Sportowiec*, nr 18 z 12 sierpnia 1946 r.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ W okresie międzywojennym i obecnie huta „Częstochowa”; Raków w latach 1889-1914 był miejscowością leżącą na przedmieściach Częstochowy. W okresie międzywojennym został włączony w granice miasta Częstochowy.

³⁰ MSiT, AWTC, sygn. 18 A, Akta Konsulatu Głównego, s. 233-234.

ność towarzystwa przerwała w 1905 r. policja carska, podejrzewając kolarzy o działalność niepodległościową.

Z inicjatywy Komitetu Dzielnicowego PPS reaktywowano KKR pod nazwą Rakowskie Koło Cyklistów, przekształcone następnie na Rakowskie Towarzystwo Cyklistów (RTC)³¹. Towarzystwem kierował L. Franzman, przy współpracy przedstawiciela CTC, M. Puchalskiego. Funkcję kapitana pełnił S. Borkiewicz, jeden z głównych organizatorów wyścigów kolarskich.

W latach 1906 - 1908 Raków pełnił rolę częstochowskiego ośrodka cyklistów. Na rakowskim torze urządzano wiele wyścigów kolarskich. Program jednego z nich opisano na łamach "Gońca Częstochowskiego" nr 248 z 10 września 1908 r.: „wyścig otwarcia dla kolarzy spoza Częstochowy, wyścig noworadomski dla kolarzy z Radomska, wyścig częstochowski dla miejscowych, wyścig RTC, wyścig mistrzowski dla wszystkich, wyścig pocieszenia dla tych, którzy nie zdobyli nagród w poprzednich wyścigach”.

Zazwyczaj zawody organizowane przez RTC określano „wyścigami cyklistów amatorów”. Przyciągały one najlepszych kolarzy Warszawy, Piotrkowa Trybunalskiego, Radomska, Zawiercia oraz sąsiednich miejscowości.

Po roku 1910 działalność towarzystwa osłabła. Większość kolarzy RTC była członkami (w latach I wojny światowej) Polskiej Organizacji Wojskowej³².

W roku 1903 wznowił działalność oddział częstochowski WTC. Konsulem został T. Fijałkowski, a sekretarzem organizacji A. Łabęcki³³. Towarzystwo organizowało zawody, w których oprócz kolarzy częstochowskich startowali również cykliści wywodzący się z towarzystw kolarskich Królestwa Polskiego. Zwycięzcy zawodów otrzymywali żetony oraz nagrody pieniężne. Wśród kolarzy oddziału WTC udział w wyścigach brali m.in. Lubczyński, Zwolanowski, Namturat, Michałowski, Prokopowicz, Piłat, Monti i Omikron³⁴. W końcu roku towarzystwo liczyło 39 członków.

W roku 1905, kiedy została zawieszona działalność CTC, wielu członków towarzystwa wstąpiła w szeregi oddziału częstochowskiego WTC. W dniu 30 maja 1908 r. odbyło się zebranie oddziału WTC, na którym przeprowadzono wybory zarządu. Przewodniczącym został Edward Bruhl, a kapitanem kolarzy L. Świderski. Pod kierownictwem E. Bruhla towarzystwo odniosło pewne sukcesy sportowo-organizacyjne. Staraniem towarzystwa ujednociono przepisy dotyczące poruszania się na rowerze kolarzy niestowarzyszonych. Każdy rowerzysta musiał

³¹ J. Nowak, op. cit., 122.

³² Tamże, s. 357.

³³ MSiT, AWTC, sygn. 18 A, Akta Konsulatu Głównego, s. 144 i 166.

³⁴ Tamże.

zdać odpowiedni egzamin, po czym otrzymywał zaświadczenie, które musiało być z kolei potwierdzone przez policję. Zaświadczenie upoważniało do korzystania z jazdy na rowerze po ulicach miasta³⁵.

Wspomniane towarzystwo nadal organizowało wyścigi kolarskie, przede wszystkim z udziałem kolarzy wszystkich trzech zaborów. Oprócz wyścigów na torze odbywały się wyścigi szosowe (przeważnie po drogach Częstochowy i okolicznych miejscowości), w których najczęściej uczestniczyli kolarze z Częstochowy. W wyścigu rozegranym na szosie kłobuckiej (pomiędzy Częstochową a Kłobuckiem) w październiku 1910 r. zwyciężył jeden z najlepszych kolarzy częstochowskich, S. Kurasiewicz³⁶. Drugie miejsce w tych zawodach zajął Bartnowski, a trzecie Bukowski.

Towarzystwo rozwijało turystykę rowerową. W tym celu organizowane były wycieczki po Ziemi Częstochowskiej (m.in. do Blachowni, Myszkowa, Świętej Anny)³⁷. Niekiedy w ramach uatrakcyjnienia wycieczki część trasy pokonywano pociągiem, aby pozostałą przejechać na rowerach. WTC nadal udzielało pomocy swym oddziałom w postaci nagród przewidzianych dla zwycięzców wyścigów, a także popularyzowało kolarstwo w Warszawie i innych miastach Królestwa Polskiego. WTC uczestniczyło w Wystawie Przemysłu i Rolnictwa w Częstochowie w 1909 r.³⁸ Wśród eksponatów przedstawione zostały tablice graficzne i statystyczne (m.in. grafik pierwszego 100-kilometrowego wyścigu o mistrzostwo Królestwa Polskiego z 1891 r.).

W drugiej dekadzie grudnia 1910 r. nastąpiło połączenie oddziału częstochowskiego WTC z sekcją kolarską, działającą przy Towarzystwie Śpiewaczym „Lutnia”. Nowe towarzystwo kolarskie przyjęło nazwę Towarzystwa Śpiewaczego "Lutnia" (TŚL) i działało w ramach sekcji kolarskiej. Kierownikiem sekcji kolarskiej został Lebelt, jego zastępcą Staniszewski, zaś kapitanem kolarzy Pruszkowski³⁹.

Towarzystwo organizowało wyścigi kolarskie na torze i na szosie. Jedną z ciekawszych imprez sportowych zorganizowanych przez towarzystwo był wyścig szosowy, rozegrany w początkach czerwca 1911 r. na trasie Jaskrów – Złoty Potok (dystans około 40 wiorst)⁴⁰. Zwycięzcą tych zawodów został Jan Hamburg, drugie miejsce zajął Bartnowski a trzecie Głuchowski⁴¹.

³⁵ *Goniec Częstochowski*, nr 137 z 17 maja 1908 r.

³⁶ *Sport*, nr 5 z 1 listopada 1910 r.

³⁷ *Goniec Częstochowski*, nr 263 z 25 września 1908 r., nr 173 z 28 czerwca 1910 r.

³⁸ MSiT, AWTC, sygn. 32, Wystawa Przemysłu i Rolnictwa, s. 27, na Wystawie przedstawiono rozwój historyczny roweru - rysunki, projekty, prototypy rowerów, obrazy, fotografie, dyplomy, nagrody, przedmioty pamiątkowe, czasopisma, książki i żetony.

³⁹ S. Gajos, „Zarys historii ...”, *Sportowiec*, nr 19 z 19 sierpnia 1946 r.

Jesienią 1911 r. kolarze TŚL korzystali z nowego toru (długość obwodu 250 m) przy ulicy Szkolnej. Na torze tym odbyło się wiele wyścigów z udziałem czołowych kolarzy polskich. Do nich można zaliczyć W. Kłopotowskiego, P. Tkaczyka, M. Badalskiego z WTC, Kubika z Pabianic, Małewskiego, Chełczyńskiego, Markiewicza, Grochulskiego, Waltera i Wąsika z Sosnowca, Starka z Łodzi i Warwasińskiego z Radomska⁴². Najlepszymi kolarzami Częstochowy w tym okresie byli: Dethier, F. Reterski, F. Pawlicki, I. Wittych, A. Słociński, E. Kurasiewicz, S. Kurasiewicz, Jureczko, Konieczny, W. Barylski, Olsiński i Załęski.

Kolarze częstochowscy czynili ciągłe postępy. Dowodem tego były zwycięstwa odnoszone w zawodach kolarskich organizowanych przez Pabianickie Towarzystwo Cyklistów, Union Łódź, „Sokół” Żywiec, WTC oraz Sosnowieckie Towarzystwo Cyklistów i Piotrkowskie Towarzystwo Cyklistów⁴³.

Tuż przed wybuchem I wojny światowej kolarze TŚL z Częstochowy zostali zaproszeni na imprezę sportową o charakterze ogólnopolskim, upamiętniającą obchody 25-lecia Towarzystwa warszawskich Cyklistów w Łodzi. Zawody odbyły się w połowie lipca 1914 r. pod nazwą „Rekord Szosowy Cyklistów”. Oprócz kolarzy z Częstochowy brali w nich udział kolarze z Pabianic, Ozorkowa, Piotrkowa i Łodzi⁴⁴. Na dzień 2 sierpnia 1914 r. TŚL przygotowało organizację wyścigów kolarskich, które jednak nie doszły do skutku z powodu wybuchu I wojny światowej.

W marcu 1914 r. sekcję kolarską zorganizowano także przy Stowarzyszeniu Rzemieślniczo-Przemysłowym (SRzP). Powstała ona z inicjatywy byłych zawodników CTC: J. Cekiery i A. Szmekla⁴⁵. Sekcja liczyła 40 członków i prowadziła działalność, przypisując szczególne znaczenie turystyce rowerowej. Jej członkowie organizowali regularne wycieczki po Ziemi Częstochowskiej, zazwyczaj na trasie do Krzepic, Herb, Jaskrowa, Olsztyna, Ostrów i Radomska⁴⁶. Grupy cyklistyczno-turystyczne liczyły najczęściej 40 osób.

Działalność towarzystw kolarskich w Częstochowie przerwała I wojna światowa. Większość członków sekcji kolarskich weszła w skład zorganizowanych w sierpniu 1914 r. oddziałów samoobrony cywilnej pod nazwą „Straż Obywatel-

⁴⁰ 1 wiorsta - rosyjska miara długości. Jest ona odpowiednikiem 1067 m.

⁴¹ S. Gajos, „Zarys historii ...”, *Sportowiec*, nr 19 z 19 sierpnia 1946 r.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ *Goniec Częstochowski*, nr 201 z 25 lipca 1914 r.

⁴⁵ *Goniec Częstochowski*, nr 60 z 2 marca 1914 r.

⁴⁶ *Goniec Częstochowski*, nr 131 z 14 maja 1914 r., nr 135 z 18 maja 1914 r., nr 137 z 20 maja 1914 r.

ska”⁴⁷. Kolarstwo w czasie I wojny światowej uprawiano w formie wycieczek sezonowych. Nie była to zatem działalność szeroko rozpowszechniona.

Podsumowanie

Towarzystwa kolarskie z Częstochowy (w okresie do 1914 r.) prowadziły działalność sportową i turystyczną, były również swego rodzaju komórkami polskich ruchów niepodległościowych w okresie zaborów. Częstochowski ruch sportowy w dziedzinie kolarstwa borykał się z wieloma trudnościami organizacyjnymi, głównie natury finansowej. Przykładem może być fakt, iż w latach 1908 - 1914 zarządy oddziału częstochowskiego WTC, a potem sekcji kolarskiej TŚL podejmowały bezskuteczne wysiłki zakupu placu pod budowę toru kolarskiego.

Niewątpliwym osiągnięciem była popularyzacja kolarstwa w społeczeństwie częstochowskim, czyniona przede wszystkim poprzez zawody organizowane w mieście oraz dobrze rozwiniętą działalność turystyczną towarzystw kolarskich. Częstochowa w tym okresie posiadała 4 tory kolarskie: przy ulicy Krakowskiej, na Rakowie oraz dwa będące własnością Kurasiewicza przy ulicy Teatralnej i Szkolnej.

Należy także podkreślić znaczny wkład WTC w rozwój kolarstwa częstochowskiego. WTC udzielało bowiem pomocy materialnej i organizacyjnej nie tylko własnym oddziałom, ale również innym towarzystwom, zapraszało kolarzy częstochowskich na zawody do Warszawy. Najlepsi kolarze WTC uczestniczyli w wyścigach rozgrywanych w Częstochowie, o czym mogą świadczyć tytuły mistrza Częstochowy zdobywane przez tychże cyklistów.

SUMMARY

Eligiusz Małolepszy, Jacek Chowaniec

AN OUTLINE OF THE HISTORY OF CYCLING IN CZĘSTOCHOWA UNTIL 1914

Cycling associations in Częstochowa (until 1914) were mainly focussed on sports competitions and tourism. They were also a sort of branches of Polish independence movements during foreign occupation. They contributed greatly towards propagating and popularizing cycling in Częstochowa community. A notable contribution towards developing cycling in Częstochowa was made by the Warsaw Cyclist Association.

⁴⁷ *Goniec Częstochowski*, nr 222 z 15 sierpnia 1914 r.